

**СПЕЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ –
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

І.В. Сервецький

*доктор юридичних наук, доцент,
начальник кафедри управління
в органах внутрішніх справ
Національної академії внутрішніх справ*

Важливою проблемою теорії розшукового права є вивчення її предмета, сутності та змісту негласних слідчих (розшукових) дій, що здійснюється правоохоронними органами.

У відповідності до нового Кримінального процесуального кодексу України суб'єктами, які здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні є: оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України.

Проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється з метою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу. Цю функцію, тобто здійснення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій було закріплено в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність».

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України виникли протиріччя щодо співвідношення норм чинного кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства.

Так, Сервецький І.В., Юрченко О.М. до предмету розшукового права відносять закономірності злочинної поведінки осіб, які відображають їхню сутність і зміст, а саме:

– закономірності, пов'язані з виявленням, дослідження ознак злочинного потенціалу осіб, які є носієм генетичних, спадкових та інших криміногенних факторів;

— зовнішні ознаки злочинної поведінки використовуються наукові знання — механічні, біологічні, хімічні, фізичні, а також психологічні, що дозволяють виявити осіб, які вчинили злочинні діяння;

— настання злочинного результату — це взаємодія осіб, які вчинили злочинні діяння, використовуючи предмети, речі матеріального світу, впливали на них, видозмінювали їх структурні елементи, що призвело до порушення цілісності живої та неживої природи, традицій, звичаїв, законодавства, яке закріплює такі діяння як карні;

— негласне інформаційне забезпеченні кримінального процесу та власне розшукового права для виявлення носіїв інформації, вдосконалення процесу надходження до розшукових підрозділів такої інформації, її перевірка, зіставлення, вивчення, узагальнення, прогнозування наукових висновків;

— встановлення, налагодження негласної співпраці з особами, які є конфідентами (встановлення осіб, які є носіями оперативної інформації), визначення тактичних прийомів, які необхідно застосувати для спонукання їх до активної співпраці, забезпечення конфіденційності передання інформації, гарантування безпеки конфідентів, забезпечення матеріального заохочення, сприяння розробці технічного оснащення обліку осіб, які є носіями злочинної поведінки й учинили небезпечні діяння;

— негласне документування злочинних процесів, зовнішніх ознак злочинної діяльності, задуму, готування, замаху і вчинення злочинного діяння та негласним дослідженням результатів злочинної поведінки;

— використання даних, зафіксованих у процесі негласного провадження у кримінальне судочинство.

Спеціальна діяльність трансформувалася в нові, більш відкриті форми розшукової діяльності, тоді як гласна і негласна діяльність протягом певного часу в умовах повної демократизації суспільства зведеться нанівець. Удосконалення предмету розшукового права є визначальним, науково обґрунтованим, фундаментальним, морально допустимим і соціальн необхідним для будь-якого суспільства, в якому вчиняються злочини.

Отже, по-перше, спеціальна діяльність з прийняттям Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (так само і в Російській Федерації) трансформувалася в оперативно-розшукову діяльність; по-друге, після прийняття законів про оперативно-розшукову діяльність учені практично припинили дослідження в цьому напрямі, вважаючи це власним надбанням; по-третє, прийняття та дія Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не розв'язано протиріччя між контррозвідувальним і розвідувальним органами; по-четверте, А.Г. Лекар, Р.С. Белкін, А.Г. Синілов та інші запропонували термін «спеціальна діяльність» визнавати як базове поняття; по-п'яте, А.Б. Шумилов, К.К. Горяінов, В.С. Овчинський, запропонували термін «кримінально-розшукове право»; по-шосте, І.В. Сервецький, О.М. Юрченко запропонували самостійну юридичну науку — розшукове право та розшукова діяльність, замість поняття «оперативно-розшукова діяльність» запропонували поняття «державна спеціальна діяльність правоохоронних органів».

Отже, думка видатних учених у галузі оперативно-розшукової діяльності А.І. Алексєєва, Р.С. Белкіна, В.Г. Боброва, А.Ф. Возного, А.І. Вінберга, Д.В. Гребельського, І.О. Клімова, А.Г. Лекаря, В.А. Лукашова, С.С. Овчинського, Г.К. Синілова, А.Б. Шумилова, М. Шумила, О.М. Юрченка, І.М. Якимова та інших учених, які досліджували спеціальний характер таємної непроцесуальної діяльності суб'єктів правоохоронних органів має трансформуватися в Закон України замість Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Тобто, всі зазначені суб'єкти, на наш погляд, повинні керуватися новим Законом України «Про державну спеціальну діяльність правоохоронних органів», проект якого нами підготовлено та подано до Верховної Ради України. Цей закон дозволить у повному обсязі реалізувати головні засади нового Кримінального процесуального кодексу України, усуне протиріччя та суперечності між різними оперативними підрозділами, що зазначені в ст. 41 нового КПК України, дасть можливість розвиватися таким самостійним наукам, як розшукове, контррозвідувальне та розвідувальне право. Розшукове право як самостійна складова соціально-правової системи залежить від змісту суспільно-політичного устрою і представляє політику держави та виконує її завдання за допомогою застосування спеціальних сил, засобів, методів і дій. Ця діяльність характеризується єдністю теоретичного пізнання «гласної-негласної-конспіративної» тобто, відображення реальності в теорії та практики здійснення гласної та негласної слідчої (розшукової) діяльності. У тих випадках, коли вони будуть здійснювати розшукову функцію (діяльність) за кримінальними справами, вони повинні керуватися положеннями нового КПК (гл. 21).

Це також дозволить внести зміни до Закону України «Про розвідувальні органи України», а розвідувальна діяльність спеціальних підрозділів повинна здійснюватись відповідно до цього Закону, адже порядок його прийняття та дії мають виключну сферу діяльності. Крім того, впровадження запропонованих нами змін до чинного законодавства дозволить прийняти Закон України «Про приватну розшукову діяльність». Отже, підрозділи (суб'єкти), що визначені в ст. 41 нового КПК повинні мати єдиний Закон України «Про державну спеціальну діяльність правоохоронних органів», у якому повинно бути закладено повноваження та принципи діяльності. Прийняття цього закону дозволить вирішити наступні завдання, які стоять перед правоохоронними органами: — реалізувати положення нового Кримінального процесуального кодексу України; — замінити закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» на Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» і на Закон України «Про розшукову діяльність»; — внести зміни до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»; — внести зміни до Закону України «Про розвідувальні органи України», що усуне протиріччя та дублювання функцій оперативних підрозділів, ефективно здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії, ввести нове поняття «негласне розслідування», яке повинне здійснюватись суб'єктами оперативними підрозділами до початку (внесення до єдиного реєстру) і здійснення під час (негласного розслідування) гласних і негласних розшукових заходів відповідно до чинного законодавства та наказів МВС України.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2013.